

*แนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
กรณีศึกษา กลุ่มกลองปู่จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน*

The Guidelines for Preserving Arts and Culture by Community
Participation Case Study : Glong Puja Group, Ban Mae Rang, Mae
Rang Subdistrict, Pa Sang District, Lamphun Province

กาญจนา ปรีกมล และ ปณัฏดา แก้วอุป
Kanjana Preekamon and Panudda Kaewoup

นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar

วันที่รับบทความ : วันที่ 26 พฤษภาคม 2566

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 6 มิถุนายน 2566

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 16 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู้จาของชุมชนบ้านแม่แรง ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา และเพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู้จาในชุมชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน เป็นการท้าวิจัยเชิงผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครู ผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มกลองปู้จา เยาวชน และตัวแทนชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน โดยการสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน และใช้แบบสอบถาม จำนวน 251 คน สำหรับเครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยการเขียนบรรยาย พรรณนา และแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป (Excel) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลวิจัย พบว่าประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู้จาของชุมชนบ้านแม่แรง กลองปู้จาจัดเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุด ก่อนจะก่อตั้งกลุ่มสมาชิกกลองปู้จาเป้าหมายที่จะพัฒนาการตีกลองปู้จา คือ จากการสืบทอดของพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม ได้มีการสืบทอดไว้เพราะกลองปู้จาเป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 251 คน โดยตัวชี้วัดที่ค้นพบ คือ การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.46 เพราะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา ในด้านการมีรายได้เพิ่มขึ้นระหว่างการออกงานต่าง ๆ ของการตีกลองปู้จา และแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู้จาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของตนเองจากการเข้าร่วมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จาให้มีการสืบสานต่อภายในอนาคต

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน กลองปู้จา

ABSTRACT

This study aims to investigate the history and development of the Puja drumming of Ban Mae Rang community, the process of community participation in conserving the arts and culture of Puja drums and the guideline in conserving and promoting the arts and culture of Puja drum group in Ban Mae Rang community, Mae Rang sub-district, Pa sang district, Lamphun. It is a mixed method research. The samples used in this study were teachers, community leaders, members of Puja drum group, youths and representatives of villagers in Ban Mae Rang community, Mae Rang sub-district, Pa sang district, Lamphun by interviewing 15 people and 251 questionnaires were used. The research tools for this study were interviewing form, analysis by descriptive writing, and questionnaires for data analysis using the excel program. The data analysis results were presented by descriptive statistics.

The result of the research revealed the history and development of the Puja drumming of Ban Mae Rang community that the Puja drum is considered to be the oldest musical instrument. Before establishing the Puja drum group, the intension to develop Puja drumming was from the inheritance by Phor Khru Chaiwat Boonsom. It has been inherited because the Puja drum is a unique cultural identity and the participation of the community towards the preservation of the arts and culture of the Puja drum. From 251 samples, the indicators found were the participation in receiving benefits. Overall, it was at a high level with an average of 3.46 because it benefited from the development of the conservation of the Puja drum. In terms of earning more income during various occasions of Puja drumming and guidelines for conserving and promoting arts and culture of the Puja drum group that caused their own change from participating in the conservation of the Puja drum to be carried on in the future.

KEYWORDS: Preservation Community participation Puja drum

บทนำ

กลองปฐา ถือเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญต่อความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวล้านนาอย่างยิ่ง ในวันสำคัญทางศาสนาตามประเพณี 12 เดือน อาทิ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันธรรมสวนะ งานปอยหลวงทำบุญหยาดน้ำอุทิศถวายถาวรวัตถุ ประเพณีสงน้ำ พระธาตุต่าง ๆ จะมีการตีกลองปฐา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเช่นกัน นอกจากนี้ กลองปฐายังมีบทบาทในการตีเพื่อบอกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง และชุมชน อาทิ เกิดสุริยุปราคา จันทรุปราคาหรือชาวพื้นเมืองเรียกว่า “กบกินตะวัน” และ “กบกินเดือน” ตีเพื่อเตือนภัยต่าง ๆ เช่น เกิดอัคคีภัย อุทกภัยหรือมีโจรผู้ร้าย และเพื่อบอกเหตุ ประโยชน์อีกด้านหนึ่งของกลองปฐา คือ เป็นอาณัติสัญญาณว่าจะมีการประชุมตอนไหนเวลาใด ผู้นำชุมชนหรือพระสงฆ์จะตีบอกกล่าวให้ชาวบ้านมาประชุมโดยทั่วกันในเวลานั้น แม้ยามศึกสงครามจะตีเพื่อบอกเหตุร้ายจากหมู่บ้านหนึ่งถึงอีกหมู่บ้านหนึ่ง โดยใช้ทำนองออกศึกให้รู้ทั่วถึงกัน (จิระวัฒน์ บุญล้ำ, 2551)

กลองปฐาหรือกลองบูชา ได้ถูกนำมาใช้ในพิธีและวันสำคัญต่าง ๆ ของไทยมากยิ่งขึ้น โดยใช้ตีได้หลายโอกาส ทั้งในพิธีกรรมศาสนา และงานต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น ตีเป็นสัญญาณของการทำบุญ ใช้เป็นสัญญาณตีบอกเหตุให้มวลชนในหมู่บ้านได้ทราบ เช่น นัดหมายประชุม นัดหมายเข้าขบวนเคลื่อนครุฑทวนแจ้งเหตุร้าย ใช้ตีเป็นกลองชัยชนะ เป็นการฉลองชัยฉลองความสำเร็จ เช่น ขบวนแห่ผ้าป่า ขบวนกฐิน ขบวนครุฑทวน หรือตีแสดงความปิติ เมื่อพระท่านให้พรเสร็จแล้ว ขณะเดียวกันได้เริ่มมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับค่านิยมและยุคสมัย เช่น เกิดการแข่งขันตีกลองปฐา และนำมาประยุกต์เพื่อใช้ในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง (ธนพงศ์ เด็ดแก้ว, 2557)

ปัจจุบันเนื่องจากวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีทันสมัยมีเครื่องกระจายเสียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสาร และบอกกล่าวเหตุการณ์ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และชุมชนมีปฏิทินบอกวัน เวลา ที่สามารถหาได้ง่ายหรือแม้แต่เครื่องดนตรีสากลซึ่งมีเสียงดังเร้าอารมณ์สนุกสนานได้เข้ามาสู่สังคม และวัฒนธรรมชาวล้านนาแทนที่การตีกลองปฐาให้เป็นทำนองต่าง ๆ ซึ่งมีความละเอียดอ่อน ตลอดจนผู้ที่มีความสามารถตีกลองปฐานั้นลดลง เป็นเหตุให้เยาวชนซึ่งเกิดมาในยุคสมัยนี้ไม่เข้าใจถึงรสแห่งดนตรีอันสุนทรีย์ ซึ่งถ่ายทอดมาจากแรงศรัทธาของบรรพบุรุษ จึงทำให้กลองปฐาลดบทบาทหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ความเชื่อในอดีต น้อยครั้งจะถูกนำออกมาตีประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา หรือจะมีอยู่บ้างก็เป็นหมู่บ้านที่ห่างไกลตามชนบทที่ยังถือปฏิบัติกันอยู่ แต่ปัจจุบันได้เริ่มเลือนหายไปตามกาลเวลาเช่นกัน ดังนั้น “วงกลองปฐาจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวล้านนา” ที่ไม่ได้รับการศึกษา บำรุงรักษา และส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง จึงเห็นควรมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลของวงกลองปฐาให้เป็นที่รู้จักโดยกว้างขวาง เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ตระหนักในคุณค่า ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตอันดีงามของชาวล้านนา อันเป็นสมบัติที่ทรงคุณค่าของประเทศไทยสืบไป (ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง, 2564)

การศึกษาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มกลองปู้จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน มุ่งให้ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู้จาของชุมชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จาและแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู้จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู้จาของชุมชนบ้านแม่แรง
2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู้จา
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู้จาในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดรูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นลักษณะการวิจัยที่เน้นศึกษา ความรู้สึกนึกคิดตามบริบทต่าง ๆ ที่ข้อมูลตัวเลขไม่สามารถอธิบายได้ มุ่งทำความเข้าใจถึงแนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษากลุ่มกลองปู้จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน และการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการอธิบายเน้นการนำเสนอเชิงตัวเลขทางสถิติ เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ ประชาชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน จำนวน 677 คน จำนวนครัวเรือน 275 ครัวเรือน (เทศบาลตำบลแม่แรง, 2565)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ ครู ผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มกลองปู้จา เยาวชน และตัวแทนชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนบ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน และแบบสอบถาม จำนวน 251 คน จากการคำนวณสูตรของทาร์โร ยามาเน่ โดยสามารถคำนวณกลุ่มตัวอย่าง จาก $n = N \div (1 + Ne^2)$ โดยที่ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (ที่อยากรู้) N คือ จำนวนประชากรทั้งหมด, และ e คือ ค่าความคลาดเคลื่อน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ชุด

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ (สำหรับครู/ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับกลองปู่จา) การสัมภาษณ์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู่จาของชุมชนบ้านแม่แรง และเพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จาในชุมชนบ้านแม่แรง ประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแบบอย่างในการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการตีกลองปู่จา

ส่วนที่ 3 ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จา

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ (สำหรับผู้นำชุมชน) การสัมภาษณ์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จาชุมชนบ้านแม่แรง และแนวทางการส่งเสริมประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยนำมาเป็นแบบอย่างในการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จา

ชุดที่ 3 แบบสอบถาม (สำหรับประชาชนทั่วไป) แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจระดับการมีส่วนร่วมเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มกลองปู่จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จา แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อกลุ่มกลองปู่จา

ส่วนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์กลองปู่จา

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดให้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม เริ่มต้นด้วยการติดต่อผู้นำชุมชน เพื่อประสานงานนัดหมายวันเวลาในการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดให้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยจำแนกประเด็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ และบันทึกประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบข้อมูลเมื่อจบประเด็นการสัมภาษณ์ จากนั้นนำเสนอเชิงพรรณนา ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ทางสถิติ พร้อมนำเสนอในลักษณะการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา กลุ่ม กลองปู่จา บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของกลองปู่จาในชุมชนบ้านแม่แรงที่มีพัฒนาการตีกลองปู่จามาจากพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม ซึ่งเป็นพ่อครูสอนเยาวชนและผู้สูงอายุตีกลองปู่จาในชุมชนบ้านแม่แรง กลองปู่จาเป็นกลองที่เก่าแก่ที่สุดมีอยู่ทั่วไป ทุกชาติในโลกความสัมพันธ์ระหว่างคนกับกลองจึงเป็นเรื่องที่น่ายกย่องมากที่สุด ในสมัยดั้งเดิมผู้มีอำนาจที่สุดเท่านั้นในสังคมนั้น จะเป็นผู้ทำการเก็บรักษากลองไว้ ดังเช่น การค้นพบกลองมโหระทึกในหลุมฝังศพของมนุษย์ในยุคโบราณของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความเชื่อเรื่องกลองจะพบว่า จะมีการตีกลองก่อนจะออกรบเพื่อปลุกใจนักรบและเมื่อรบชนะกลับมาก็จะมีการตีกลองแสดงชัยชนะ กลองที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จะเป็นกลองประจำแต่ละเมืองเพื่อตีเป็นสัญญาณบอกเหตุ การพัฒนาการตีกลองปู่จาของพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม ได้มีการสืบทอดตั้งแต่พ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม เป็นเด็กวัด หลังจากนั้นพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม ได้ฝึกตีกลองปู่จาที่บ้านแม่แรง และอยากให้มีการสืบทอดรุ่นสู่รุ่น จึงอยากจะสืบทอดไว้ให้คนรุ่นใหม่ได้คงเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ เพราะกลองปู่จานั้นเป็นกลองที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมล้านนา ในชุมชนบ้านแม่แรงเริ่มมีการก่อตั้งกลุ่มกลองปู่จามาจนถึงประมาณ 20 – 30 ปีได้ และมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นต่อรุ่นตั้งแต่ปู่ตายายมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน ณ ปัจจุบันนี้ยังคงมีกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มเยาวชนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการตีกลองปู่จา และยังมีกลุ่มของสตรีแม่บ้านที่อยากจะตีกลองปู่จาเป็นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตีกลองปู่จาที่เริ่มมีการก่อตั้งกลุ่มกลองปู่จา พ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม อยากให้กลุ่มสมาชิกกลองปู่จา

ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มเยาวชนได้มาร่วมตัวกันและค้นหาเยาวชนคนรุ่นใหม่เพื่อเข้ามาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จาต่อไป

ภาพที่ 1 แสดงภาพกลองปู่จาวัดแม่แรง
ที่มา : จิราวรรณ ฝันตะ (13 มกราคม 2566)

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและการแปลผลกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จาของกลุ่มกลองปู่จาในชุมชน บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1. ด้านการวางแผนและการตัดสินใจ	3.32	ปานกลาง
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	3.19	ปานกลาง
3. ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์	3.46	มาก
4. ด้านการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล	3.13	ปานกลาง
รวม	3.27	ปานกลาง

2. การศึกษาประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จาของกลุ่มกลองปู่จาในชุมชน บ้านแม่แรง ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 251 คน จากตารางที่ 1 พบว่า มีระดับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.27 และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านการวางแผนและการตัดสินใจ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.19 ด้านการมีส่วนร่วม

รับผลประโยชน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 ด้านการมีส่วนร่วมด้านในการประเมินผล ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.13 ตามลำดับ

ทั้งนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จา โดยจะต้องปลูกฝังคำว่า สืบทอด เป็นการสืบทอดที่มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จาให้กับคนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตีกลองปู่จาเพื่อไม่ให้กลองปู่จาหายจางสาบสูญไป จากเดิมวัดได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์การตีกลองปู่จา ปัจจุบันจึงจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์กันไว้เพราะกลองปู่จาเป็นของโบราณและจะหายากไปจากเดิม อีกทั้งกลองปู่จายังเป็นมรดกล้านนาที่มีการสืบทอดกันมาอย่างช้านาน และพอมาถึงปัจจุบันซึ่งกำลังจะถูกกลืนเลือนจางหายไปจากคนรุ่นใหม่ ฉะนั้นเราจึงอยากให้ชุมชนเราได้มีการอนุรักษ์และสืบทอดกลุ่มกลองปู่จาตลอดไปให้อยู่ควบคู่กับชุมชนเรา ประกอบด้วย ในด้านการมีส่วนร่วมการวางแผนและการตัดสินใจ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวางแผนแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกลองปู่จาของชุมชน การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน โดยร่วมกันดำเนินงานจะเป็นไปตามแบบแผนที่วางไว้ การมีส่วนร่วมด้านรับผลประโยชน์จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล โดยส่งเสริมและปลูกฝังการพัฒนาการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จา

3. แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มกลองปู่จา ควรให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้กับผู้ที่มีใจรักการตีกลองปู่จา ในรูปแบบการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของกลองปู่จานั้นจะสอนเด็กเยาวชนเพื่อสืบทอดกันไป พี่สอนน้อง น้องสอนพี่ไปตลอดไม่ให้สูญหาย ส่งเสริมการสร้าง ความเข้าใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้การตีกลองปู่จาให้กับกลุ่มเป้าหมาย และอยากให้ผู้คนที่มีใจรักในการตีกลองปู่จาได้รู้จักถึงคุณค่าในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและสามารถนำไปเป็นเครื่องมือในการต่อยอดหรือสืบสานให้เกิดความรู้กับคนในชุมชน โดยมีการปลูกฝังและเผยแพร่ความรู้การตีกลองปู่จามีการอนุรักษ์และนำไปสืบสานต่อภายในอนาคต การส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนกันในลักษณะพี่สอนน้อง เพื่อให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของการตีกลองปู่จา รวมถึงการส่งเสริมและรักษาโดยใช้หลักธรรมหรือคตินิยมด้วยหลักสามัคคีธรรมควบคู่ไปกับงานด้านวัฒนธรรมด้านศาสนามีส่วนสำคัญเนื่องจากกลองปู่จาเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปวัฒนธรรม โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด เมื่อมีพิธีกรรมหรือมีกิจกรรมต่าง ๆ มักจะตีกลองปู่จาในการเปิดพิธี ในอดีตจะใช้การตีกลองปู่จาตีเพื่อเตือนขโมย ตีในวันศีล (วันพระ) กลองปู่จาถือเป็นของที่ศักดิ์สิทธิ์ และมีความขลังมาก ดังนั้นชุมชนจึงได้เก็บกลองไว้ในวัด เพื่อความเป็นสิริมงคลของชุมชน

ภาพที่ 2 การตีกลองปฐาของเด็กเยาวชนชาย
ที่มา : ชัยวัฒน์ วังสา (28 มกราคม 2566)

ภาพที่ 3 การตีกลองปฐาแสดงพิธีกรรมทางศาสนา
ที่มา : ชัยวัฒน์ วังสา (2566)

การอภิปรายผล

การสืบทอดการตีกลองปฐาของพ่อครูไชยวัฒน์ บุญสม และนำมาสานต่อให้กับกลุ่มสมาชิกกลองปฐาและเยาวชนในชุมชน โดยให้ความสำคัญต่อการตีกลองในอดีตที่มีการตีกลองก่อนจะออกรบเพื่อปลุกใจนักรบ กลองที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จะเป็นกลองประจำแต่ละเมือง เพื่อตีเป็นสัญญาณบอกเหตุ เรียกว่า กลองอุ่นเมือง ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง แสดงถึงความเชื่อความศรัทธาของแต่ละชุมชนในสังคมล้านนา ความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเครื่องดนตรี กลองปฐาของ ธนพงศ์ เด็ดแก้ว (2557) ที่กล่าวว่า ความเชื่อเกี่ยวกับกลองปฐาว่า คติความเชื่อการสร้างกลองมีในวัฒนธรรมล้านนาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม โดยเฉพาะสังคมชาวพุทธล้านนาที่ผสมผสานกันในระบบเครือญาติ ในสมัยที่ล้านนาตั้งเดิมความเชื่อเกี่ยวกับกลองปฐาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนาที่มีความเชื่อและศรัทธาในกลองปฐาอย่างยิ่งเพื่อให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์กลองปฐาให้อยู่สืบไปโดยอาศัยการสืบสานแบบรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพระธนาเทพ สกกวโว (ศักดิ์วงศ์) (2560) เรื่อง การอนุรักษ์กลองปฐาของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่กล่าวว่า กลองปฐาเป็นกลองขนาดใหญ่ ซึ่งด้วยหนังสือหน้าอักษรตัวเมือง ถือเป็นกลองประจำวัด กลองปฐาเป็นกลองที่เกิดจากความเชื่อความศรัทธาของชาวล้านนา ถือเป็นกลองอันศักดิ์สิทธิ์ที่บรรพบุรุษสร้างไว้ใช้เป็น “วัดธรรม” แทนนามธรรมอันเป็นเครื่องสักการะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปฐาสืบเนื่องมาจากผู้นำชุมชนบ้านแม่แรงได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลองปฐา โดยมีการปลูกฝังและส่งเสริมให้กับคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในทุกขั้นตอน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนของ สุนทร กองทรัพย์ (2548) ที่กล่าวว่า การที่บุคคล หรือกลุ่มคนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการในรูปกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งด้วยความสมัครใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งใจอันเป็นประโยชน์

ต่อตัวบุคคล ต่อกลุ่มคน รวมทั้งต่อส่วนรวม โดยที่ประชาชนต้องเป็นคนตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยตนเองและรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นงลักษณ์ ใจฉลาด และคณะ (2560) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น ทั้งในส่วนของ การแสดงความคิดเห็นและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นในการดูแลรักษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และจารีตประเพณีของคนในท้องถิ่น จำเป็นต้องมีความเข้าใจในวัฒนธรรมอื่น ๆ

แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ต้องมีการส่งเสริมไปในทางอนุรักษ์ ดูแลรักษาให้อยู่คู่กับชุมชน และเปิดโอกาสให้กับผู้ที่มีใจรักในศิลปวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของการติกลองปู้จา ทั้งนี้แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นจะต้องได้รับการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกและมีการเผยแพร่ให้มีการสืบสานกันไปแบบไม่เกิดการสูญหายไปกับในชุมชน สอดคล้องแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2546) ที่กล่าวว่า การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมต้องมีการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึก ซึ่งอธิบายได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์โดยแต่ละสังคม มีวัฒนธรรมโดยเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม เป็นวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบความรู้ ความคิด ความเชื่อ และจิตสำนึกของมนุษย์จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรมถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อาทิตย์ วงศ์สว่าง (2557) เรื่อง การอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปู้จาล้านนาของกลุ่มลายคำใน จังหวัดเชียงใหม่ ที่กล่าวว่า การติกลองปู้จาล้านนาเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อเป็นแรงกระตุ้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปู้จาให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการแข่งขันการติกลองปู้จาล้านนา ซึ่งให้ผลประโยชน์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการติกลองปู้จาล้านนาได้หลายประการ อีกทั้งยังเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกหันมาสนใจศิลปวัฒนธรรมเกิดความกระตือรือร้นในการฝึกซ้อมฝีมือของตนเอง ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจได้เป็นวงกว้างจากการประชาสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุด คือ การอนุรักษ์ฟื้นฟู และเผยแพร่การติกลองปู้จาล้านนา

เอกสารอ้างอิง

- จิระวัฒน์ บุญล้ำ. (2551). *การศึกษาวงกลองปี่พาทย์ ในจังหวัดลำพูน*. ปรินิพนธ์ ปรินิพนธ์ศิลปกรรมศาสตร-
มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง. (2564). กลองปี่พาทย์ในประวัติศาสตร์ล้านนา พิธีกรรม ความเชื่อในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง.
วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. 8(1), น. 15 – 28.
- ธนพงศ์ เต็ดแก้ว. (2557). *กลองปี่พาทย์ในวัฒนธรรมไทลื้อ ตำบลห้วยวัน อำเภอยะยา จังหวัดยะลา*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นงลักษณ์ ใจฉลาด ชญานิษฐ์ ศศิวิมล และ พรทิพย์ ครามจันทิก. (2560). *การศึกษาปัญหา ความต้องการ
จำเป็น และแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา
ตำบลไกรนอก อำเภอกงไกรลาส จังหวัดสุโขทัย*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- พระธนาเทพ สุกวิโส (ศักดิ์วงศ์). (2560). *ศึกษาการอนุรักษ์ท้องถิ่นของชาวพุทธ ในเขตอำเภอมะเมือง จังหวัด
ลำปาง*. วิทยานิพนธ์ ปรินิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2546). *สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษาวเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน*. ขอนแก่น:
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานจังหวัดลำปาง. (2551). *ท้องถิ่นจังหวัดลำปาง*. สืบค้นจาก <http://ich.culture.go.th>
- อาทิตย์ วงศ์สว่าง. (2557). *การอนุรักษ์และฟื้นฟูการตีกลองปี่พาทย์ล้านนาของกลุ่มสายคำใน จังหวัดเชียงใหม่*.
การค้นคว้าแบบอิสระ ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.